

Tretji pogled na obnovo in zaščito Kroke in Kamne Gorice so prispevali domačini, med drugim urednica Kaja Beton, muzejski tehnik Jože Eržen, zgodovinar Toni Bogožalec in upravljavec ene od obnovljenih hiš Anže Habjan.

Vigenjc je namenjen tudi splošni javnosti, kateri Kaja Beton v uvodnem članku na poljuden način predstavi vrste dediščine kot dela vsakdanjosti.

Zgodovinar Toni Bogožalec v svojem prispevku predstavlja delo članov Krajevne skupnosti Kropa od leta 1998 do 2007, ko so s sredstvi t. i. *Kulturnega tolarja* uspeli obnoviti nekaj kroparske dediščine, med drugim tudi Bajer Spodnje fužine. Po letu 2007 je vodenje projektov z naslova Kulturnega tolarja za področje Kroke prevzela Občina Radovljica. Za zaokrožitev teme bi bil vsekakor zelo dobrodošel tudi njihov glas, ki ga pa do zaključka redakcije X. letnika *Vigenjca* žal niso oddali.

Joža Eržen iz prve roke opozarja na proces odstranjevanja in propadanja nepremične tehniške dediščine v 20. stoletju, ki je močno spremenilo videz naselja, a z optimizmom podpre pobude in aktivnosti strokovnih služb po letu 2007 in obnove Kroke s pomočjo *Kulturnega tolarja*. Anže Habjan na primeru hiše Fovšaritnice v delu obnovljenega trškega jedra, kjer razstavlja ljubiteljsko zbirko in z njo sodeluje na prireditvah, predstavlja pomen in delo ljubiteljev pri ohranjanju dediščine domačega kraja.

Vigenjc XI, 2011, nadaljuje z objavo prispevkov na temo Življenje v Kropi in Kamni Gorici iz leta 2005. Naslovnicno krasi prikupna fotografija Jarmovih otrok iz okoli leta 1938; ob sestricah je na sliki tudi Stojan Potočnik, oče evropskega komisarja Janeza Potočnika iz Kroke.

Številka prinaša sedem prispevkov z različnimi vsebinami: politično-zgodovinski okvir Kroke v prvi polovici 20. stoletja (*Kropa 1918–1941. Politično-zgodovinski okvir?*) je prispeval doc. dr. Jure Gašparič, upravno-teritorialni razvoj Kroke tik po drugi svetovni vojni (*Kropa, maj–avgust 1945*) pa je opisal arhivski svetnik mag. Janez Kopač. Sledijo trije prispevki z versko duhovno tematiko: življenje svetovljanskega duhovnika Jerneja Hafnerja, katoličana kot dela kroparske in kamnogoriške skupnosti v polpretekli dobi (*Duhovnik Jernej Hafner za dom, vero in »cesarja«*) je proučil avtor Toni Bogožalec, versko življenje v Kropi in Kamni Gorici v 20. stoletju pa absolvent teologije Anže Habjan (*Katoličani v Kropi in njihovo življenje v 20. stoletju*) in etnologinja in kulturna antropologinja Kaja Beton (*Versko življenje v Kamni Gorici v 20. stoletju*). Številko zaključujeta sodelavec Kovaškega muzeja Joža Eržen z objavo spominov na obrti in poklice v času, ko so na prehodu v industrijsko dobo obratovale še fužine (*Obrti in poklici v Kropi*) in predsednik Filatelistične zveze Slovenije Igor Pirc, ki predstavlja bogato filatelistično gradivo o Kropi (*Poštni*

urad Kropa. Zgodovina poštne dejavnosti v Kropi s poudarkom na razvoju poštne žigov), ki je bilo razstavljeno tudi v času Kovaškega šmarna v letu 2011 v Kovaškem muzeju.

V letu 2012 Kovaški muzej praznuje 60 let delovanja kot prvega tehniškega muzeja pri nas. Ob tej priložnosti je bila na ogled razstava *Žebelj in vijak*. Obletnici oz. tematiki bo posvečena tudi XII. številka *Vigenjca*, ki bo izšla ob slovenskem kulturnem prazniku, 8. februarja 2013.

Branje *Vigenjca* skratka ni prijetno in poučno samo za lokalno prebivalstvo, saj iz zgodb in tematik lahko povezujemo Kropo in Kamno Gorico ter njene ljudi s širšim slovenskim in globalnim prostorom.

Tita Porenta

Aleksander Lorenčič: Prelom s starim in začetek novega. Tranzicija slovenskega gospodarstva iz socializma v kapitalizem (1990–2004). Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino, 2012, 520 strani.

Monografija *Prelom s starim in začetek novega. Tranzicija slovenskega gospodarstva iz socializma v kapitalizem* mladega gospodarskega zgodovinarja dr. Aleksandra Lorenčiča je izšla pri zbirki Razpoznavanja/Recognitiones, ki deluje v okviru Inštituta za novejšo zgodovino. Knjiga je bila izdana s podporo Javne agencije za knjigo in dotacijo Poslovno proizvodne cone Tezno, torej pravne osebe, ki deluje na območju nekdanje Tovarne vozil Maribor; podjetja, ki predstavlja pomemben del pogleda na izvedbo tranzicije ali vsaj dojemanje le-te. Dogajanje okoli TAM-a in s TAM-om je predstavljeno v kontekstu preoblikovanja mariborskega gospodarstva in tudi posredno v delu, kjer so nakazana oškodovanja pri lastninjenju družbenih podjetij.

Lorenčič je v dosedanjih razpravah obravnaval vprašanja, povezana s slovensko tranzicijo, izsledke pa predstavlja v obliki intervjujev in strokovnih člankov širši javnosti, v kateri vlada precejšnje zanimanje za tranzicijo kot »nedokončano zgodovino« z začetka samostojne države. Predstavljena knjiga je prvi celoviti zgodovinski prikaz gospodarskega dela tranzicije, ki dopolnjuje obstoječe, predvsem ekonomske poglede in preglede. V monografiji so predstavljeni pomenljivi komentarji ekonomistov in mnenjskih voditeljev, sicer pa delo temelji na gradivu državnih organov. Lorenčič opozarja na nove izzive zgodovinopisja pri ukvarjanju s slovensko zgodovino po letu 1990, tako v smislu dostopnosti do arhivskega gradiva in njegove ohranjenosti – kot

osrednjemu aparatu klasične zgodovinske raziskave, vsaj za določitev strukturnih procesov – in splošnim predstavam o primernost zgodovinske obravnave »nedavnega obdobja«, za katero se zdi, da je še sodobnost. Z monografijo je Lorenčič uspešno potrdil, da je zgodovinska obravnava obdobja in problema potrebna in zelo dobrodošla.

Monografija je sestavljena iz devetih problemsko in kronološko zaokroženih delov: Koncu obstoječega reda nasproti, Prelom s starim in začetek novega – politično dogajanje od zmage DEMOS-a spomladi 1990 do gospodarske samostojnosti, Mednarodne povezave Slovenije: Od priznanja do vstopa v Evropsko unijo, Makroekonomska podoba Slovenije v času tranzicije, Privatizacija gospodarstva in slovensko podjetništvo v novi preobleki, Prestrukturiranje gospodarstva, Gospodarska kriminaliteta v obdobju 1990–2004, Regionalni razvoj in mariborsko gospodarstvo med tranzicijo, Tranzicijska izkušnja Češke, Madžarske, Poljske, Srbije in Hrvaške.

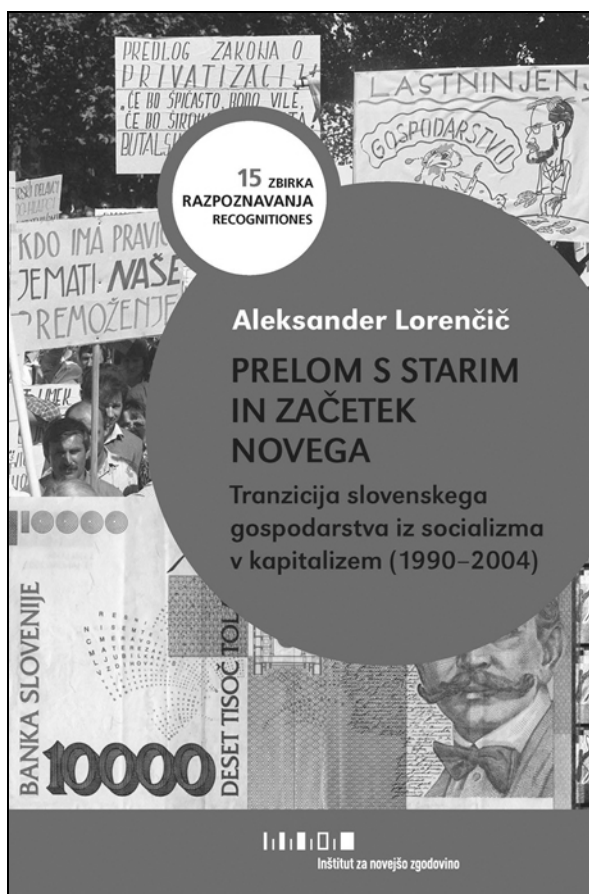
Tranzicijo zameji po dveh političnih prelomnicah: demokratičnih volitvah aprila 1990 in vstopu v Evropsko unijo 1. maja 2004, ko naj bi se uradno zaključilo obdobje velikih odločitev. Lorenčič je tranzicijo razdelil glede na makroekonomske kazalnike na pet obdobij: transformacijska recesija (1990–1993), transformacijsko okrevanje (1993–

1995), uravnotežen razvoj (1995–1999), inflacijski šok in padanje gospodarske rasti (2000–2003), uresničitev strateških ciljev in izboljšanje makroekonomske slike (2004).

Obširno so predstavljeni ukrepi za makroekonomsko stabilizacijo ter procesa privatizacije in prestrukturiranja gospodarstva. Avtor predstavi temeljno dilemo o izboru modela preoblikovanja gospodarstva: postopno, ki je bolj poznana kot gradualističen prehod, ali t. i. šok terapijo. Razprava o diametralno nasprotnih pristopih je potekala (in še poteka) znotraj ekonomske stroke in tudi politike. Lorenčič poudari, da je odločitev za gradualizem dozorela kot posledica prizadevanj »za gospodarsko preživetje« v obdobju 1990–1992, ko so bili v ospredju kratkoročni cilji: zmanjšanje inflacije in oblikovanje odgovorov ob razpadanju jugoslovanskega trga ter priprav na osamosvojitve Slovenije, torej v obdobju dvojne tranzicije: iz socialističnega v kapitalistično in iz regionalnega v nacionalno gospodarstvo.

Osrednja pozornost v knjigi je namenjena dilemam in izvedbi privatizacije, tako znotraj ekonomske stroke in politike, ter njene družbene implikacije, med drugimi vpliv na oblikovanje menedžerske elite in nastanek sintagme nacionalni interes. Takšna obravnava je povsem razumljiva, saj se je privatizacija kot proces najbolj dotaknil ljudi in ima zaradi tega tudi izjemen simbolni pomen. Kako trd oreh je bilo vprašanje modela, ponazori sprejem Zakona o lastninskem preoblikovanju podjetij po dveh letih razprav in usklajevanj. Sprejet je bil kompromis med decentraliziranim pristopom in množično privatizacijo (zamenjava certifikatov za delnice podjetij). Dolgotrajno pripravo zakona o lastninskem preoblikovanju spremlja črna stran tranzicije, to je oškodovanje družbene lastnine. Še večji problem je počasna odzivnost državnih organov na oškodovanja. Ta kompleksen problem je predstavljen v posebnem poglavju, pri čemer Lorenčič opozarja na različno obliko oškodovanja. V začetnem obdobju s t. i. divjo privatizacijo (bypass podjetja, namerni stečajni in druge oblike zniževanja vrednosti družbenih podjetij), kasneje pa v obliki nepreglednih prodaj deležev paradržavnih skladov. Opozori, da so danes zlorabe iz začetnega obdobja tranzicije zasenčili »menedžerski odkupi podjetij«, bolje znani kot tajkunski prevzemi podjetij. Nastala pa je ogromna škoda, poleg materialne (v obdobju 1990–1992 je oškodovanje znašalo šestino državnega proračuna) tudi nematerialna, ki se najbolje kaže v bledenju zaupanja v pravičnost in verodostojnost državnih organov. Odzivnost organov na oškodovanja ponazori s pregovorom »tresla se je gora, rodila se je miš«.

Lorenčič je predstavljal tudi socialni vidik tranzicije, ki je postal zelo pomembno vprašanje ob prestrukturiranju podjetij in posledičnem naraščanju števila brezposelnosti, ki je v letu 1993 preseгло

mejo 130.000. Kot pomembno strukturno rešitev oceni reševanje nastale situacije s socialnim dialogom, ki se je institucionaliziral leta 1994 z ustanovitvijo Ekonomsko-socialnega sveta. Kljub relativno hitremu okrevanju gospodarstva, saj je stopnja razvitosti predtranzicijsko raven presegla leta 1996, leta 1998 pa tudi stopnjo razvitosti izpred ekonomske krize, je problem brezposelnosti ostal pomembno družbeno vprašanje. S tem pa je povezano vprašanje revščine in socialne izključenosti, ki je bolj konkretno obliko reševanja dobilo po letu 2000. Med pomembne socialne implikacije predstavi davčno reformo kot posledico usklajevanja s pravnim redom Evropske unije.

Zelo dobrodošla je predstavitev regionalnih učinkov tranzicije, predvsem med osrednjeslovensko statistično regijo in Mariborom oziroma podravske statistično regijo, saj se je avtor s tem posredno opredelil do regionalnega razvoja, ki je bil strateško zastavljen konec petdesetih letih 20. stoletja. Nad vse pomenljiv je naslov poglavja o regionalnih učinkih tranzicije v SV Sloveniji – »Mariborsko gospodarstvo: velika žrtev menjave družbenopolitičnega in gospodarskega sistema«. Lorenčič je predstavil strukturni razvoj mariborskega gospodarstva po drugi svetovni vojni, pri čemer je opozoril, da so se podjetja z resno krizo spopadla v drugi polovici osemdesetih, ki jo je poglobil zmanjšani izvoz na začetku devetdesetih let v jugoslovanske republike in za Jugoslovansko ljudsko armado. Po osamosvojitvi se je kriza poznala v stečajih, visoki brezposelnosti in izseljevanju prebivalstva. Lorenčič pa predstavi pozitivno zgodbo z nastankom Poslovno proizvodne cone Tezno, ki je leta 1996 nastala na območju nekdanjega ponosa mariborskega gospodarstva, Tovarne vozil Maribor, ki deluje kot agregat za mala in srednja velika podjetja.

Za razumevanje slovenske tranzicijske je pomembna primerjava s tranzicijskimi zgodbami Češke, Poljske, Madžarske, Hrvaške in Srbije. Osrednjo pozornosti avtor nameni modelu privatizacije in procesu prestrukturiranja gospodarstva. Oba procesa pa sta analizirana glede na vpliv na gospodarska gibanja v posameznih državah in pri vključevanju v mednarodno delitev del ter tuja neposredna vlaganja.

Lorenčič ocenjuje, da je »slovenski kapitalizem pokazal svoj pravi obraz šele po formalnem zaključku tranzicije. Prišlo je do spoznanja, da slovenska tranzicija le ni bila tako enkratna in boljša od ostalih tranzicijskih držav. Pred tem se je slovensko tranzicijo več ali manj predstavljalo samo kot zgodbo o uspehu, ki je v primerjavi z ostalimi tranzicijskimi državami potekala sorazmerno neboleče, socialno vzdržno in ki ni dovoljevala pretiranega premoženjskega razslojevanja.«

Željko Oset

Med Julijci in Karavankami: zgodovinske in naravne podobe Gornjesavske doline (ur. Janez Mlinar). Jesenice: Gornjesavski muzej, 2011, 135 strani.

S precejšnjo gotovostjo lahko trdimo, da večina izmed nas ob misli na Kranjsko Goro ali celo Gornjesavsko dolino najprej pomisli na turizem. V prvi vrsti na zimski – smučanje po prostranih pobočjih Kranjske Gore ali smučarske polete pod Poncami v Planici, takoj za tem pa na pomladne, poletne in jesenske vzpone na bližnje gore. Vendar turizem v Kranjski Gori ni nekaj, kar bi bilo prisotno od davnine, temveč dejavnost zadnjega ducata desetletij ali kot je zapisal urednik dr. Janez Mlinar »Dolina je kot Trnuljčica čakala na družbene spremembe v 19. stoletju, ki so bile z drugačnim dojemanjem človeka in prostega časa predpogoj za razvoj turizma, dejavnosti, ki je v 20. stoletju dodobra zaznamovala dolino in spremenila njen nekdanji karakter«.

Kaj pa se je na tem prostoru dogajalo pred razvojem turizma? Pričujoča monografija nam v petih obsežnih poglavjih zelo izčrpno odgovori na to vprašanje.

V predgovoru nam Irena Lačen Benedičič, direktorica Gornjesavskega muzeja Jesenice, ki je skupaj z občino Kranjska Gora zaslužen za izdajo znanstvene monografije, postreže z osnovnimi podatki o sami občini (obseg, število prebivalcev, imena naselij) in razkrije, da so želeli »bralcem odkriti tisto prvinsko, resnično, v zgodovinskih virih zapisano o krajih in ljudeh na območju doline«, saj samemu

